

Yeni İnsan Yayinevi
Edebiyat Serisi

Géza Gárdonyi (1863-1922)

Macaristan edebiyat tarihinde en önemli roman yazarları arasında yer alan Géza Gárdonyi, eserlerinde 19. yüzyılın romantik tarzını 20. yüzyılın realist yazı stiliyle karıştırıp özel bir dille hikayelerini önümüze sürüyor. Öğretmenlik okulundan mezun oldu ve birkaç yıllığına öğretmen ve Katolik koro şefi olarak çalıştı. Gárdonyi'nin yazarlık kariyeri, 1880'lerin ortalarında dergiler ve gazeteler için yazdığına başladı. İlk başarısı köy yaşamından kısa hikâyeler içeren ve hiciv niteliğinde olan "Göre Gábor" ki daha sonra bu eserini reddetmiştir. Aynı yüzyıl içerisinde, tarihi temalar hakkında yazılar yazmaya başladı ve iyi roman serileri çıkardı. Anlaşılmayan İnsan dışındaki en meşhur kitabı Eğri Yıldızları, Erdal Şalikoğlu'nun çevirisi ile Türkçe olarak da mevcuttur. 1897'de annesiyle birlikte Eger'e (bugünkü Kuzey Macaristan) taşındı ve ölene kadar orada yaşadı. Ayrıca oraya mezarının üstünde *Csak a teste* (Sadece Bedeni) yazılı yazıtıyla gömüldü. Yaşadığı ve eserlerinin çoğunu yazdığı evi, şimdi bir müze olarak koruma altına alınmıştır.

ANLAŞILMAYAN İNSAN

Géza Gárdonyi

Macarcadan Çeviren
Ziya Tuğal

Yeni İnsan Yayınevi- 184
Edebiyat Serisi- 31
Anlaşılmayan İnsan
Geza Gárdonyi
Orijinal Adı: A Láthatatlan Ember
Türkçede II. Baskı, İstanbul, Aralık 2018
ISBN: 978-975-2498-65-5
Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Çevirmen: Ziya Tuğal
Son Okuma: Büşra Kuzu
Dizgi: Tuğba Hoş
Kapak Tasarımı: Tuğba Hoş
Sertifika No: 12186

Bu kitap Macaristan Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanlığı'nın Publishing Hungary Programı'nın desteğiyle yayınlanmıştır.

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm.San. Tic. Ltd. Şti. 2018
Bostancı Mah. Prof. Ali Nihat Tarlan Cad. No: 76/12 Kadıköy, İstanbul
Tel: (0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com
[yeniinsanyayinevi@gmail.com](mailto: yeniinsanyayinevi@gmail.com)
[newhumanpublisher@yahoo.com](mailto: newhumanpublisher@yahoo.com)
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeninsanyayin

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7 Küçükçekmece – İSTANBUL
Matbaa Sertifika No: 36150

ANLAŞILMAYAN İNSAN

Géza Gárdonyi

Macarcadan Çeviren
Ziya Tuğal

Önsöz

G. Gárdonyi, 1863 tarihinde Macaristan'ın Fejér vilayeti-nin Agard köyünde doğmuştur. Bir tesviyeci ustası olan babası, oğlunu büyük güçlüklerle ancak bir ilkokul öğretmeni olarak yetiştirebilmişti. Öğretmen okulunu, Türk tarihlerinde Eğri kalesi diye şöhret bulan Eger şehrinde bitirdi ve 1882-1887 yılları arasında, muhtelif köylerde öğretmenlik etti. Daha sonra gazetecilik hayatına atıldı. Nihayet bundan da vazgeçerek Eger'de, kalenin yakınında yaptırdığı evine çekildi ve ölüm tarihi olan 1922'ye kadar orada münzevi bir ömür sürdü.

G. Gárdonyi, tıpkı meslektaş F. Herczeg gibi, Macar klasisizminden yetişmiş ve bu cereyanın burjuva yönünü temsil eden bir uzvu olmuştur. F. Herczeg nasıl klasik burjuva edebiyatının üst tabakalara, gentry sınıfına ve asil sınıfa bakan cephesini göstermişse, Gárdonyi de aynı edebiyatın alt tabakaları gören bir halk yazarı olmuştur. Birinin asıl konusu gentry olmasına karşılık, ötekinkininki köy hayatıdır.

Evet o, iyimserliğe ve kötümserliğe kaçmadan köyü yazmaya çalışmıştı. Onun eserlerinde sırmalı cepkenler giymiş süslü köylüleri veya Moricz'in dinamik tiplerini değil, ikisi ortasını, belki asıl gerçeği buluruz.

Gárdonyi, öğretmenlik çağının en güzel köy hatıralarını bize "Köyüm" adlı büyük bir cilt içinde topladığı ufak hikâyeleriyle sunmuştur (1898). Onun hakiki edebiyat alanında verdiği ilk eser olan bu kitap, köy okulunu ve köylü ailelerin hayatını tasvir eder. Yazar bu kitabında bize işleri, oyun ve eğlenceleri arasında, köyün küçük ve büyüklüklerini, çocukların garip hallerini, gençlerin aşklarını, olgun in-

sanların kızgınlıklarını, dünyadan göçmek üzere olanların ölüm karşısındaki vakarlarını, hasılı köy hayatının bin bir köşe ve bucağını göstermiştir, öyle ki, kitabın sonuna vardığımız zaman, Macaristan'ın en sevimli köyünü tanımış olduğumuzu söyleyebiliriz.

Gárdonyi'nin bu büyük köy severliği ve dünyaya köyden bakışı, yalnız çağına inhisar etmemiş, tarihî romanlarına da tesir etmiştir. Tarihî romanlarında da hakiki Macarlığı ancak köy görüşüyle ölçerek anlatmış ve Macarlığın tek gerçek timsali olarak köylüyü almıştır.

Tarihî romanlarından ilki "Eğri Yıldızları" (1901) dir. Bu romanın mevzuunu Macaristan'daki Türk devrinden almış ve eseri Eğri kalesinin 1552 yılında Türkler tarafından mahusarası üzerine kurmuştur. Gárdonyi bu romanı yazabilmek için uzun tarih araştırmaları, mahallî etütler yaptı, hatta İstanbul'a kadar gitmeye bile üşenmedi. Yazık ki, bu büyük hazırlıklar güzel tarihî eserin tamamıyla lehine olmamıştır, çünkü eserdeki çehreler zaman zaman, romanda yaşatılan çağa ait hadise yığınları arasında kaybolmaktadır.

Gárdonyi "Anlaşılmayan İnsan" (1902) ve "Tanrının Köleleri" (1908) adlı eserleriyle tarihî romancılığının doruğuna yükselmiştir. Bunlardan ikincisi, bizi Macarlığın Hristiyan orta çağına götürdüğü gibi, birincisi de kavimler göçü zamanına, Attilâ ve Hunlar çağına götürmektedir.

Ziya Tuğal tarafından tercüme edilerek, bu cilt içinde okurlara sunulan bu roman, haklı olarak büyük bir şöret kazanmıştır. Yazar "Anlaşılmayan İnsan"da, "Eğri Yıldızları"nda görülen hatalara düşmediği gibi az fakat kuvvetli hatlarla, kavimler göçünü gözlerimizin önünde canlandırmasını, aynı zamanda devri mümkün olan sadakatle yaşatmasını bilmiştir. Bu roman baştan sona kadar, Hun devrinin kronikacısı Priskos retorla Attilâ'nın ordugâhına gitmiş olan Zeta adlı bir kölenin ağzından dinlediğimiz için de ayrı bir samimilik taşımaktadır.

Tarihçiler için romanın taslağı şurada burada belki ha-

diselerin geçtiği devre uymayacak kadar romantiktir, böyle de olsa, roman gerek ayrıntılarında, gerekse bütünlüğüyle mükemmel bir eserdir.

Gárdonyi, Hunlarla ilgili düşüncelerini, Macar milletinin şuurunda yaşayan ve son zamanlardaki eski Macar tarihi araştırmalarının verdiği neticelere bakılırsa herhalde bir temeli olması gereken Hun – Macar kök birliği görüşünü romanına sokmuştur. Yeni bilim, araştırmalarına göre Hun – Macar kök birliğinden, Macar geleneğinin anlattığı şekilde bahsetmek imkânı olmasa bile, Macarlığın Karadeniz boyu Hun İmparatorluğu topluluğu içinde bulunmuş olduğu şüphe götürmez. Keza, Macarlığın ilk milli hanedanı olan Arpad Hanedanı'nın Huk kökünden olduğu ve ilk cet olarak romanımızın kahramanı Attilâ'yı saydığı da tarihî bir ihtimalden daha çok hakikate yakındır.

Demek oluyor ki, romancımız, Hunlarla Macarları bir kökten sayar ve Hunları eski Macarlar olarak anlatırken pek de tarihe aykırı bir yol tutmamaktadır.

Aynı zamanda ve yine esassız olmayarak, tarihî bir topluluğun gelenek suretiyle kültürünü kendinden sonraki nesillere terkettiğine de inanmaktadır, yani onca bu gelenek, düşünce, efsade, âdet, türkü veya masal şeklinde olsun, Macarlara Hunlardan kalmıştır. Bu kaatinin tabii bir neticesi olarak Gárdonyi –Hunlar eski Macarlar olarak kabul edilirse– Hunların aşağı yukarı bugünkü Macar köyü seviyesinde bulunduklarına inanmıştır ve dolayısıyla –kendisine göre– Hun çağının rengini, havasını, ruhunu ancak bugünkü Macar halkında, Macar köyünde bulmak mümkündür.

Böylece o, Attilâ'yı ne bir kahraman, ne bir barbar, ne bir yüksek kültürlü adam, ne bir kana susamış canavar olarak değil, sadece bir insan, ama tam bir insan, bir ortaçağ veya bugünkü bir Macar köy ileri geleni şeklinde göstermiştir. Kendisine bağlı olan beyler, komutanlar da, köylerinde akıllılık, kurnazlık, servet ve iktidarın temsilcisi olan bugünkü Macar köyünün ağaları gibidir, olsa olsa Hun İmparator-

luğu'nda ölçü biraz daha büyüktür. Devrin küçük hanımı, Csarh beyin kızı Emöke de, bugünkü Macar köy ağasının terbiye görmüş güzel kızının timsalidir.

Buraya kadar romanımız ve yazarı hakkında söylediklerimizi yeter bularak okurlarımızı "Anlaşılmayan İnsan"la baş başa bırakırız.

Yalnız Gárdonyi üzerine çizilen bu taslağın tamam olması için onun psikolojik romanlarını da kaydetmemiz yerinde olur. "İzzetlü İhtiyar" (1905), "Abel ve Estzer" (1907) bu nevi eserlerinin birer basamağıdır, fakat aynı edebî neviden ilk eseri olan "Kudretli Üçüncü" (1903) ile en yüksek noktaya yükselmiştir. Bu güzel ve gerçekten değerli psikolojik romanın da bir gün Türk tercümecisini bulacağı umulur.

Ziya Tuğal

I

Babam beni köle olarak sattığı zaman on iki yaşındaydım. Bir piliç, yahut bir köpek eniği veya bir sığa gibi pazara çıkarıldım. Bunun için şikâyetçi olduğum sanılmasın, hayır: babam buna ağlaya ağlaya razı olmuştu.

Oturduğumuz yer Doğu – Roma İmparatorluğu’nun Trakya eyaletindeydi. Hükümetin vergi için durmadan sıkıştırdığı günlerdi. Bu sırada Hunlara ödenecek vergiyi halkın sırtından çıkarmayı âdet edinmişlerdi. Zaten bütün dünya Hunların adıyla çalkanıyordu.

Anneler ağlayan çocuklarını:

— Sus, Hunlar geliyor! diye korkuturdu.

Uykusundan keyifsiz kalkanlar:

— Düşümde Hunları gördüm, diye homurdanırlardı.

Zavallı Trakya halkının çift hayvanlarını sözde Hunların midesine inmekten korumak için, elinden alıp götürürlerdi.

Annem o günlerde gözlerini dünyaya yummuştu. Evde bir inekle altı çocuk kalmıştık. Babamın beni veya ineği satmaktan gayri çaresi kalmamıştı.

Beni seçti.

Deniz yoluyla Bizans’a gittik. Babam ayaklarıma kireç sürdükten sonra beni pazar yerine götürerek, daha birçok satılık çocukların bulunduğu yüksekçe bir yere çıkardı. Burada ben akran otuz kadar çocuk vardı.

Bana alıcı olarak önce bir elbise tüccarı geldi, arkasından da yeşil ipek başörtülü bir kocakarı çıktı. Babam on altın istedi. Başlarını salladılar. Almadılar.

Bundan sonra toga giymiş kibirli, iri yarı bir zengin müş-